

3. lecke:

A transzcendentális megismerés rendszere

Kant szobra Königsbergben.

Olvasmány: Tengelyi László: *Kant*. Budapest: Kossuth, 1988

A megismerés lehetősége

A jelenségvilág,

- a Phaenomenon, és a
- dolog önmagában (an sich) Noumenon

két egymástól elválaszthatatlan, ámde a megismerésben különböző entitást reprezentál. A kérdés: azáltal, hogy megismerem a jelenségvilágot, szerezhetek-e érvényes ismeretet a dologról, ahogy az önmagában, a jelenségvilágtól leválasztva létezik. Ez a magánvaló dolog világa, a Ding (an sich). Berkeley szerint a világ csak képzetek összessége, Kant szerint a világ jelenségek összességében tárul fel előttünk, Hegel viszont azt állítja, hogy a phaenomenon és noumenon nem választható el egymástól, ezért szerinte – szemben Kanttal – az ész képes a teljes megismerésre.

A megismerés rendszere

- I. Transzcendentális elemtan
  - I.1. Transzcendentális esztétikaTér és Idő mint a priori szemléleti forma

- I.2. Transzcendentális logika
  - I.2.1. Transzcendentális analitika
Értelem (*Verstand*)
  - I.2.2. Transzcendentális dialektika
Ész (*Vernunft*)

II. Transzcendentális módszertan

Transzcendentális esztétika

Feladat: Olvassa el Kant *A tiszta ész kritikája* című műből a Transzcendentális esztétika fejezetet. Első rész. Az elemek transzcendentális tana. (TÉK)

Figyeljük meg, miként értelmezi Kant a tér és idő problémáját! Vessük össze az eddig megismert idő-értelmezésekkel (Platón, Arisztotelész, Szt Ágoston stb., illetve a tudomány addigi) értelmezésével.

„Az idő szükségszerű képzet, minden szemlélet alapja. Egyáltalán semmilyen jelenség vonatkozásában nem küszöbölhetjük ki magát az időt, jóllehet az idő könnyűszerrel megtisztítható a jelenségektől. Az idő tehát a priori módon adott. Csakis benne léteznek valósággal a jelenségek.” TÉK, Transzcendentális esztétika, 4.§.

1. Ez a szövegrész a következőkre mutat rá:
  - a. Az időnek nincs objektív realitása.
  - b. A jelenségek szemlélése minden esetben időben történik.

„Az idő nem diszkurzív, vagy mint mondani szokták, általános fogalom, hanem az érzéki szemlélet tiszta formája.” Uo.

2. Az idő belső szemléleti forma, a tér külső szemléleti forma. (*eine reine Form der sinnlichen Anschauung*)
  - a. Az idő nem fogalom, nem a tapasztalatból származik.
  - b. A szemlélet érzéki (*sinnlich*) formája.
3. Az idő *belső* érzék. / A tér *külső* érzék.

Feladat: Olvassa el Kant *A tiszta ész kritikája* című műből a Transzcendentális esztétika fejezetet. Első rész. Az elemek transzcendentális tana. TÉK

Transzcendentális analitika

„Valamily szintetikus képzet és tárgyai egybevágásának, szükségszerű egymásra vonatkozásának, mintegy kölcsönös találkozásuknak csupán két esete lehetséges: vagy a tárgy teszi lehetővé a képzetet, vagy a képzet a tárgyat.” TÉK, A transzcendentális analitika, 14.§.

1. A képzet és tárgy összefüggésének lehetséges módozatait a transzcendentális analitika vizsgálja. A fogalmak segítségével gondoljuk el azokat a dolgokat, amelyek az érzéki szemléletben jelennek meg. Ennek során az egyik legfontosabb kérdés a kategóriák tana, majd a tiszta értelmi fogalmak transzcendentális dedukciója, mindez az appercepció szintetikus egységén alapul.
2. A transzcendentális appercepció: amikor az „én gondolom” (ego cogito) követi az összes képzetemet, azaz bármit elgondolok, azzal együtt azt is elgondolom, hogy „én gondolom”. Ez az öntudat szintje.
3. A kategóriák tana. Kant a következő kategóriákat különbözteti meg:
Minőség,
Mennyiség,
Viszony,
Modalitás.

Transzcendentális dialektika

„Minden ismeretünk az érzékekkel veszi kezdetét, onnan az értelemhez kerül, majd az észnél fejezi be útját; nincs ennél magasabb eszközünk, melynek segítségével feldolgozhatnánk és a gondolkodás legmagasabb egysége alá rendelhetnénk a szemlélet anyagát.” TÉK, Transzcendentális logika, II.A.

1. Kant szerint az érzéki formák köréből az értelem rendezi az ismeretet fogalmak alá, amelyben az ész teremt rendszert. Ezt teremtik meg az ideák.

„A tiszta ész eme dialektikája természetes módon veti fel az alábbi kérdéseket: 1. Mely tételek kapcsán gabalyodik elkerülhetetlenül antinómiába a tiszta ész? Milyen okokon alapul ez az antinómia? 3. Dacára ennek az ellentmondásnak, nyitva marad-e mégis az ész előtt valamilyen út a bizonyosság felé?” TÉK, A tiszta ész antinómájának második szakasza. A tiszta ész antitetikája.

2. Az antinómia olyan ellentétpárt jelent, amelynek mind a tézise, mind az antitézise egyaránt bizonyítható és cáfolható. Azaz feloldhatatlan. Kant ennek kapcsán azt a módszert követi, hogy a négy antinómia mellé egy-egy tézist és antitézist kapcsol, amelyben a fentieket demonstrálja.

Feladat: Olvassa el A tiszta ész kritikájából a négy antinómiáról szóló részt!

Elemezze az egyes antinómiákat:

1. Időbeliség antinómiája
2. Egyszerű és összetett antinómiája
3. Szabadság antinómiája
4. Isten létezésének antinómiája

Összefoglalás: A tiszta ész kritikája a transzcendentális megismerés rendszerén az érzéki szemléletből kiindulva, az értelem és ész funkcióin keresztül azt vizsgálja, hogy mennyiben képes a megismerés eljutni a jelenség világon keresztül a lényegi (an sich) világhoz. A kettő között azonban olyan határ húzódik, amely a racionális megismerés számára áthatolhatatlan. Ezért mondja azt később Hegel és Schelling, hogy Kant nagysága pontosan abban van, hogy az ész képességének a határait megadta. A továbblépés Kant számára a tiszta elméleti ész gyakorlati alkalmazása jelenti majd.

Jelen dokumentum a Szegei Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával.
Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014